

LUND UNIVERSITY

Ekonomporträttet

Hans W Singer (1910-)

Carlson, Benny; Hatti, Neelambar

Published in:
Ekonomisk Debatt

1999

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Carlson, B., & Hatti, N. (1999). Ekonomporträttet: Hans W Singer (1910-). *Ekonomisk Debatt*, 27(5), 281-289.

Total number of authors:

2

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Ekonomporträttet: Hans W Singer (1910–)

Sir Hans Singer är en liten, böjd man med buskiga ögonbryn. Han är vänlig och försynt och väcker ingen större uppmärksamhet. Men han har bakom sig ett liv som få – flykt undan Hitler, studier för Schumpeter och Keynes, karriär som pionjär i utvecklingsekonomi och planerare och institutionsbyggare inom FN; hans historia skulle kunna rubriceras ”från Tredje riket till Tredje världen”. Mest känd har han kanske blivit som andra ledet i Prebisch-Singer-hypotesen om långsiktigt fallande terms of trade för råvaror och därmed dystra utsikter för utvecklingsländer. Vid 88 års ålder är han fortfarande rastlöst aktiv, utrustad med kristallklart minne och knivskarp intellekt.¹

Hans Wolfgang Singer föddes 1910 i den lilla staden Elberfeld (i dag uppslukad av Wuppertal) i Rhenlandet. Han beskriver sig själv som en aspirinprodukt eftersom hans far var läkare och hans mor sjuksköterska och de båda träffades i samband med medicinsk forskning i kemiföretaget Bayer. Han anser att hans uppväxt gav honom en särskild förståelse för utsatta minoriteter – och därmed för Tredje världens fattiga. Han tillhörde en judisk minoritet i en protestantisk enklav i det katolska Rhenlandet och han upplevde under sin barn- och ungdom Tysklands nederlag i första världskriget, Ruhrockupationen, den tyska hyperinflationen och den stora depressionen.

BENNY CARLSON och NEELAMBAR HATTI är båda docenter i ekonomisk historia vid Ekonomihögskolan vid Lunds universitet, den förre med idéhistorisk och den senare med utvecklingsekonomisk inriktning.

Schumpeter – idol och mentor

De ekonomiska chockerna vände Singers intresse mot ekonomiska och sociala problem och 1929 började han studera ekonomi vid universitetet i Bonn. Han läste bland annat ekonomisk historia, företagsekonomi, konjunkturteori för Spiethoff och offentliga finanser för Schumpeter.

Arthur Spiethoff var en typisk tysk professor, formalistisk och noggrann, Gustav Schmollers främste elev och alltså representant för den ”yngsta” tyska historiska skolan. Av honom fick Singer ett varaktigt intresse för historia och institutioner och dessutom sitt första arbete som forskarassistent och uppdraget att redigera och publicera förhandlingarna i den ärevärdiga tyska akademiska och socialpolitiska sammanslutningen Verein für

¹ Porträttet bygger i huvudsak och om inget annat anges på en intervju med Hans Singer i hans hem i Ovingdean och på University of Sussex den 21, 22 och 24 februari 1999 som vi kunnat genomföra tack vare ett stipendium från Stiftelsen Partnerskapet vid Ekonomihögskolan vid Lunds universitet.

Sozialpolitik. Spiethoff länkade också in Singer på hans avhandlingsämne: jordvärden i städerna.

Joseph Schumpeter var en främmande fågel i den tyska miljön, på en gång aristokratisk och kamratlig. Hans föreläsningar var inte så minnesvärda, eftersom offentliga finanser inte var hans favoritämne. Men om kvällarna samlade han studenterna kring sig i sin villa vid Rhen och invigde dem över ett glas vin i sociologi och ekonometri och i tänkandet hos ekonomer som Walras, Pareto och Wicksell. Singer har i återblickande artiklar [1979, s 5; 1997, s 129] förklarat att studenternas liv kretsade kring Schumpeter: ”han var vår idol och mentor”, han ”öppnade en helt ny värld”. Schumpeter var konservativ, men med Singers ord ”alltför intelligent för att vara reaktionär”. Han var inte så intresserad av tysk politik utan hade fortfarande intresset riktat mot sitt hemland Österrike. Dessutom lämnade han Bonn och Tyskland för Harvard och USA före Hitlers Machtübernahme.

Från Schumpeter – och då främst från dennes första storverk *Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung* (1912) – fick Singer de första lärdomar han skulle komma att dra nytta av som utvecklingsekonom: dels betoningen av teknologins och innovationernas betydelse, dels synen på utvecklingen som en dynamisk och omvälvande kraft – ”den skapande förstörelsen”. ”Dessa båda mäktiga teman i Schumpeters *Theory of Economic Development* framstår numer för mig som nyckeln till utveckling i fattiga länder.” (Singer [1997, s 131]) Singer förvånar sig rent av att det blev Paul Rosenstein-Rodan och inte Schumpeter som satte utvecklingsekonomin i rörelse, eftersom den förre i artikeln ”Problems of Industrialization of Eastern and South-eastern Europe” (1943) behandlade utvecklingsproblem på Schumpeters egen ”hemmaplan”.

Enligt Singer [1979: 2] var atmosfären i Bonn öppen och liberal och det var ingen som kunde föreställa sig att Hitler

skulle komma till makten: ”Så när Schumpeter åkte till Harvard 1932 föll det inte hans studenter eller assistenter in att fråga honom om de kunde följa med, trots att vi alla var pålitliga antinazister, liberaler och socialdemokrater.” Runt Schumpeter fylkades en rad studenter som en dag skulle bli kända namn, exempelvis August Lösch, känd för sin lokaliseringsteori, Erich Schneider, efter kriget rektor vid Kiels universitet, Wolfgang Stolper, som blev medarbetare till Paul Samuelson, och Sudhir Sen, som gjorde FN-karriär.

Tidigt 1933 fick Singer en varning från Spiethoff om att nazisterna tänkte slå till mot den ekonomiska fakulteten vid Bonns universitet. Singer flydde till Schweiz, där han för en tid förenades med vännen Stolper, och vidare till Istanbul i Turkiet. Anledningen till att han hamnade i Turkiet var att Kemal Atatürk i sin ambition att modernisera Turkiet beviljade asyl för landsflyktiga tyska akademiker. Singer hyste planer på att arbeta för den landsflyktige Wilhelm Röpke, alternativt starta en akademisk bokhandel i anslutning till Istanbuls universitet. Efter några veckor i Turkiet fick han emellertid ett brev från Richard Kahn (multiplikationsteoriens upphovsman) om att ett stipendium på 200 pund om året i två år hade utlysts vid Kings College i Cambridge för en ung forskarstuderande vars karriär avbrutits av nazisterna och att Schumpeter i brev till Keynes hade rekommenderat Singer för stipendiet. I början av 1934 åkte Singer till Cambridge, blev intervjuad och fick stipendiet. Ungefär samtidigt gifte han sig med Ilse, en ung medicinstuderande som nu lämnade Bonn för Cambridge.

”Keynes var Gud”

Den första tiden i Cambridge hade Singer problem med såväl språk som kultur. När tidningsrubrikerna ropade ut att ”Australien kollapsar” blev han förstas oroad och

när rubrikerna strax därpå handlade om Englands kollaps blev han djupt skakad och gick till Kahn för att få en förklaring – naturligtvis handlade det hela om cricket.

Det stipendium Singer erövat var i själva verket var en inträdesbiljett till nationalekonomins Mekka. Med Singers egna ord: ”Vi tvivlade inte på att Cambridge var universums intellektuella medelpunkt. Kings College var medelpunkten i Cambridge och Kenyes var medelpunkten i Kings College. Han var Gud.”

Keynes höll vid den här tiden på att skriva vad som skulle bli 1900-talets mest inflytelserika verk inom nationalekonomi, *General Theory*. I föreläsningar åren 1934–36 presenterade han utkast till kapitel efter kapitel. Runt Keynes fanns en inre cirkel av etablerade ekonomer som Colin Clark, Richard Kahn, Austin Robinson, Joan Robinson, Dennis Robertson och Piero Sraffa och en yttre cirkel av forskarstuderande som Alec Cairncross, V K R V Rao och Singer själv. ”Så ivrigt vi diskuterade hans (Keynes) föreläsningar, först bland oss själva, sedan med medlemmarna av den inre cirkeln, och så stolta vi var när några av våra idéer eller förslag godtogs av den inre cirkeln och vi kände att de på så sätt kunde tränga fram till Keynes.” (Singer [1996a, s 2])

Officiellt var Keynes handledare för Singers avhandlingsarbete. Verklig handledare var Colin Clark, som tränade honom i statistiska tekniker och lärde honom hitta i nationalinkomstberäkningens labyrinter. Doktorsavhandlingen om ”Urban Land Values in the Industrial Revolution” låg färdig 1936. Endast fyra personer doktorerade i ekonomi vid Cambridge under mellankrigstiden och Singer var alltså en av dem

När Singer [1979, s 8–10; 1997, s 134] frågar sig själv vad han lärde av Keynes blir svaret ”allt!” och mera precist det makroekonomiska synsättet, betydelsen av att tänka i såväl reala som monetära termer, betoningen av efterfrågesidan, vil-

jan att sätta de mänskliga resurserna i centrum, inriktningen på dagsaktuella problem, tron på människans möjlighet att kontrollera sitt öde (planering). Inte minst anser Singer att den keynesianska modellen i hög grad ligger till grund för utvecklingsekonomin och han har då i åtanke utvecklingsstrategier som går ut på att reducera fattigdom genom att skapa produktiv sysselsättning.² Singer sammanfattar sin hållning anno 1999 i följande ord: ”Jag är fortfarande en oförbättringskeynesian!”

Avgörande arbetslöshetsstudie

Eftersom Singer var så djupt indragen i Keynes trollkrets föll det sig naturligt att han efter doktorsavhandlingen skulle ge sig i kast med arbetslöshetsfrågan. En utredning hade dragits igång av The Pilgrim Trust, under överinseende av en kommitté under ordförandeskap av ärkebiskopen av York William Temple och med William Beveridge som vetenskaplig rådgivare. Singer knöts till projektet – efter vad han själv tror på rekommendation av Keynes – och tillbringade två år bland arbetslösa i de områden som drabbats särskilt hårt av den stora depressionen. Han skrev tillsammans med David Owen och

² Singer [1998a] och [1998b, kapitel 3-4] ger en mera utförlig redogörelse för keynesianismens relevans för utvecklingsstudier. Keynes var från början inte så intresserad av utvecklingsfrågor. När han begav sig till Bretton Woods-konferensen hade han återuppbyggnadsplaner i tankarna. Men ombord på Queen Mary på väg från Liverpool till Boston för vidare befordran till Bretton Woods fick han sällskap av den indiska konferensdelegationen ledd av Ramaswami Mudaliar, blivande finansminister. Efter en veckas övertalning fick indierna Keynes att lägga till ordet utveckling i namnet på den fond för återuppbyggnad han planerade. Denna fond – som blev en bank – fick på så sätt namnet International Bank for Reconstruction and Development (IBRD) eller Världsbanken. Se Singer [1996a; 1996b].

Walter Oakeshott rapporten *Men without Work* (1937) som kom att utöva inflytande på Beveridge-rapporten som i sin tur kom att utöva inflytande på efterkrigstidens välfärdspolitik i hela världen. Dessutom skrev Singer på egen hand en mera populärt upplagd bok, *Unemployment and the Unemployed* (1940).

Arbetet med arbetslöshetsutredningen kom i flera avseenden att påverka Singers hållning. Han fick smak för den induktiva metoden: först observera, sen generalisera och teoretisera. Han fick upp ögonen för "humankapitalets" betydelse för den ekonomiska utvecklingen. Han blev entusiastisk anhängare av välfärdsstaten, aktiv medlem i Fabian Society och propagandist för Beveridge-rapporten. Han anser att arbetet över huvud taget blev betydelsefullt för hans utveckling som utvecklingsekonom: "Detta arbete om krisdrabbade områden och arbetslöshet var uppenbart en förelöpare till arbetet om utvecklingsländer. Jag hade redan tvingats tänka i termer av 'onda cirklar' och 'fattigdomsfällor'." (Singer [1997, s 135]) "Analogin mellan 1930-talets 'krisdrabbade områden' ... och de 'underutvecklade länderna' ... är uppenbar." (Singer [1997, s 139])

Krig och kompensation

Efter arbetslöshetsutredningen fick Singer sin första akademiska tjänst, vid universitetet i Manchester. Året var 1938. Här verkade han som lärare under kriget, samtidigt som han lusläste tyska tidskrifter och skrev rapporter till Keynes och ett dussin artiklar i *Economic Journal* om den tyska krigsekonomins utveckling. Några direkta kontakter inne i Tyskland hade han inte. Hans far hade blivit mördad av nazisterna och hans mor och bror flytt till Brasilien redan före kriget. Man kan förstå att Singer i ett halvsekel skydde Tyskland som pesten. På senare år har en viss försoning ägt rum. Han har bl a gästföreläst i sin barndoms Wuppertal

och ungdoms Bonn. "Man kan inte klandra efterkrigsgenerationen för vad deras föräldrar gjorde", säger han men tillägger: "Jag vill inte gärna skaka hand med tyskar i min egen generation. Men vet aldrig vad de gjorde under kriget."

Vid krigsslutet, när labour under Clement Attlee tog makten i England, blev Singer på Keynes inrådan chefsekonom på Ministry of Town and Country Planning. Ministeriet hade som uppgift att restaurera områden som blivit skadade under Blitzen och se till så att krigets hjältar kunde återvända hem till ett återuppbyggt land. Labour hade lovat nationalisera marken i städerna och Singers uppgift blev att räkna ut hur de privata markägarna skulle kompenseras. Han var väl utrustad för uppgiften eftersom han var statistiskt tränad och eftersom hans avhandling handlat om just städernas jordvärden. Singer berättar så här om vad som hände: "Det fanns förstas inga datorer. Men vi hade stora, högljudda maskiner som skulle räkna ut ersättningsbeloppen. Jag fick fram ett för den tiden avsevärt belopp på omkring 200 miljoner pund. Jag gick till ansvarige ministern som gick till regeringen och kom tillbaka med beskedet: 'Dalton (d v s finansministern Hugh Dalton) säger att det är för mycket.' Jag stoppade in nya antaganden och siffror i maskinen och fick fram en ny summa. Återigen blev beskedet: 'Dalton säger att det är för mycket.' Så höll det på tills jag en vacker dag fick veta att 'Dalton tycker att det är ungefär lagom.' Där fick jag min politiska skolning."

Planering i FN

Nästa steg i Singers placering och karriär – efter ett kort mellanspel som lärare vid universitetet i Glasgow – blev New York och FN. Den här gången var det David Owen, medförfattaren till arbetslöshetsrapporten från 1937, som kallade. Owen hade under kriget varit rådgivare åt Sir Stafford Cripps (labourpolitiker och med-

lem av krigskabinetten i Churchills samlingsregering) och en av arkitekterna bakom den FN-konstruktion som gjordes upp i London 1944; det hade för övrigt varit en allmän uppfattning att FN:s huvudkontor skulle hamna i London men den brittiska regeringen var inte tilltalad av den tanken.

Singer [1997, s 138–139] har tillhandahållit två scenarier som förklaring till att han blev utvecklingsekonomen vid FN. Den första förklaringen tar fasta på hans inspirationskällor – Spiethoff, Schumpeter, Keynes – och intresse för arbetslöshet och eftersatta områden. Den andra förklaringen handlar om ett språkligt missförstånd. När Singer anlände till New York 1947 var hans vän Owen upptagen av förhandlingarna om en världshandelsorganisation (ITO) i Havanna.³ I Owens frånvaro mottogs Singer i New York av amerikanen David Weintraub. Denne hade noterat att Singer varit verksam vid Ministry of Town and Country Planning. Eftersom ”country planning” enligt amerikansk vokabulär betyder planerad utveckling för hela länder fick Singer i uppgift att ägna sig åt just sådan planering. Singer, försynt som alltid, ville inte göra Weintraub besviken och så började hans långa bana som utvecklingsekonomen. Han kom till New York i avsikt att jobba för FN i två år. Han stannade i 22 år.

Inom ramen för FN:s utvecklingsprogram UNDP fick Singer två huvuduppgifter: För det första att studera terms of trade i utvecklingsländerna. För det andra att organisera ”mjukt bistånd” (soft aid). För det senare ändamålet organiserades UNFED (United Nations Fund for Economic Development). Namnet ansågs snart – särskilt som USA inte gärna ville bidra med pengar – olyckligt valt (förkortningen kan utläsas ”svältfödd”) och Singer vände sig så småningom till generalsekreteraren Dag Hammarskjöld med en begäran om att få skjuta in ett ”special” så att förkortningen blev SUNFED. Detta ledde i sin tur till att en honungs-

producent stämde FN för intrång på dess firmanamn; bråket slutade lämpligt nog som en solskenshistoria med uppgörelse i godo.

Omstridd hypotes

När Singer 1947–48 gav sig i kast med terms of trade-problematiken började det hända saker. Han arbetade tillsammans med den svenske ekonomen Folke Hilgerdt, som tidigare varit verksam i NF och specialiserat sig på handelsfrågor inklusive terms of trade. Enligt den klassiska uppfattning som dominerat sedan Ricardos dagar borde priset på råvaror på lång sikt stiga i förhållande till priset på industrivaror. Orsaker till denna tendens såg man bl a i sådana förhållanden som att knapphet på jord och mineraler borde höja råvarupriserna medan överflöd på arbetskraft i städerna borde hålla lönerna och därmed färdigvarupriserna nere samtidigt som produktiviteten kunde öka snabbare i industriproduktion än i råvaruproduktion. När Singer och Hilgerdt skulle studera terms of trade för utvecklingsländerna hade de svårt att finna tillförlitlig statistik, varför de i stället analyserade den brittiska utrikeshandeln (import av råvaror, export av färdigvaror) från 1870-talet och framåt. Till sin förvåning fann de att Englands terms of trade förbättrats över lång tid och inte försämrats, ett förhållande som ställde det klassiska synsättet i tveksam dager.

Singer meddelade sin upptäckt, som alltså gick ut på att det fanns en tendens för priserna på råvaror att falla i förhållande till priserna på färdigvaror, i FN-rapporten *Relative Prices of Exports and Imports of Under-developed Countries*

³ Keynes hade i Bretton Woods skisserat ITO som en tredje pelare – vid sidan om världsbanken och internationella valutafonden – i konstruktionen av efterkrigstidens världsekonomiska ordning.

1949 och i en artikel om "The Distribution of Gains between Investing and Borrowing Countries" i *American Economic Review* påföljande år.⁴ Budskapet i artikeln (Singer [1950, s 480]) var att även om handel kunde ha gynnsamma effekter så förekom det en för råvaruexporterande u-länder ogynnsam fördelning av handelns vinster. De hade helt enkelt dragit det kortaste strået.

Singer gjorde samtidigt en annan upptäckt – han var inte ensam om sin upptäckt! Raúl Prebisch, chef för FN:s ekonomiska kommission för Latinamerika (ECLA), hade kommit fram till en liknande slutsats i en FN-rapport om *Economic Development of Latin America and Its Principal Problems* (1950). Singer tog kontakt med Prebisch och de enades om att de tänkt i snarlika banor. Han åkte också och hälsade på Prebisch i Santiago, Chile, och glömmer aldrig det mottagande han fick på flygplatsen. Där stod Celso Furtado, Prebischs assistent, med ett par vindrutetorkare i handen – alltför stöldbegärliga för att lämnas kvar på bilen.

Bakom varje stor upptäckt finns naturligtvis – om man letar tillräckligt länge – en svensk. I fallet med Prebisch-Singer-hypotesen är det i varje fall så. Singer har alltid i föredrag och artiklar framhållit Hilgerdts insats och säger: "Han var lojal FN-man och jag akademiker. Han skulle leverera statistiken och jag skulle skriva rapporten. Egentligen borde det heta Prebisch-Singer-Hilgerdt-hypotesen eftersom det statistiska underlaget kom från honom."⁵

Prebisch-Singer-hypotesen har genom åren varit föremål för intensiv debatt och kritik⁶ men när Singer i boken *Pioneers in Development* [1984, s 282–283] blickade tillbaka på kontroverserna fann han ingen anledning att backa: "Om man ser den (hypotesen) som en prognos kan man verkligen hävda att den har bestått provet bättre än de flesta andra ekonomiska prognoser." Med undantag för oljeprisstegringarna på 1970-talet hade tendensen med fallande

terms of trade för råvaruexporterande u-länder enligt Singer fortsatt från det att hypotesen formulerades 1948–49 och fram till början av 1980-talet.⁷ Singer ansåg emellertid att hans skrivelser i slutet av 40-talet inte så mycket var ägnade att göra en prognos som att utgöra en "policyguide". Utvecklingsländerna borde komma bort från beroendet av råvaruexport genom industrialisering via endera import- eller exportsubstitution eller en kombination av dessa strategier. Dessutom krävdes inte bara handel utan också bistånd för att lyfta u-länderna ur fattigdom.

Sin allmänna hållning som utvecklingsökonom summerar Singer enligt följande: De klassiska ekonomerna antog att kunskap och teknologi är fritt tillgängliga och kommer att överföras från utvecklade till outvecklade länder. Ricardo antog jämlikt utbyte av handel. Resultatet borde på lång sikt bli "catch up" och konvergens – ungefär som när gäss flyger i V-formation. Singer tvivlade på detta. Han var inne på att utvecklade länder har ett övertag över outvecklade, att utveckling-

⁴ En sammanfattning av den ekonomiska förklaringen till denna tendens finns i Singer [1987].

⁵ Enligt Singer [1998b, s 141] var Charles Kindleberger (1943) först med att ifrågasätta det neoklassiska synsättet och Hilgerdt (1945) först med att leverera empiriskt stöd för ifrågasättandet.

⁶ De mest kända tidiga kritikerna är Jacob Viner och Gottfried Haberler, som gjorde sina inlägg 1953 respektive 1961. Se Esslinger [1996, s 374].

⁷ Singers försvar för hypotesen utsattes för svidande kritik i en kommentar av Bela Balassa. Än i dag, 15 år senare, får Singer något hårt i blicken när Balassa förs på tal. Han anser att det var "ett smutsigt trick" att sätta Balassa att kommentera hans artikel i *Pioneers* och förklarar: "Det finns ingen gemensam grund för diskussioner med Balassa. Han opponerar sig mot allt jag skriver och jag mot allt han skriver."

en går i riktning av centrum-periferi och att det råder ojämlikt utbyte (vilket redan Heckscher-Ohlin och senare Samuelson-Stolper var inne på). Resultatet blir i så fall divergens och beroende. Men Singer ville inte gå så långt som beroendeskolan och hävda att det pågick en *medveten* exploatering av periferin.

Singer var alltså verksam i FN i närmare ett kvartssekel. Han var ordförande för världslivsmedelsprogrammet (World Food Program). Han tillbringade flera år som rådgivare åt regeringar i olika länder, bl a var han på 50-talet med och utformade en utvecklingsplan för den "efterblivna" nordöstra delen av Brasilien. När FN startade sin kommission för Afrika 1957 blev Singer chef för planeringsavdelningen. Under långa kvällar i Addis Abeba smidde han tillsammans med brittiska kollegor planer på att starta ett institut för utvecklingsstudier i England. När Labour 1964 kom till makten i England kunde dessa planer förverkligas och Institute of Development Studies (IDS) etablerades vid University of Sussex nära Brighton. Singer fortsatte under ytterligare några år sitt arbete för FN, bl a som chef för den industriella utvecklingsorganisationen UNIDO och som ledare för flera pilotprogram i Kenya. Under många år i New York undervisade han kvällstid på New School of Social Research och tvingades därigenom systematisera sitt utvecklings-ekonomiska tänkande. 1969 lämnade han FN och blev "fellow" vid IDS, där han än i dag har ett belamrat arbetsrum som han besöker ett par gånger i veckan. Han är hedersdoktor ett halvdussin gånger om och adlad av drottning Elisabeth.

Myrdal och institutionalismen

Singer har naturligtvis genom åren haft en del kontakter med Sverige och svenskar; Hilgerdt är redan nämnd. Han har arbetat under Dag Hammarskjöld – "den bästa generalsekreterare FN någonsin haft" – och tillsammans med Gunnar

Myrdal – "vi påverkades alla av Myrdals idéer". Singer tror – men kan inte minnas – att han hörde talas om Myrdal på 30-talet och träffade honom första gången när de båda inledde sina FN-karriärer, Myrdal som exekutivsekreterare i FNs ekonomiska Europa-kommission. Singer anser bland annat att Myrdal med sitt intresse för frågor kring centrum och periferi och nord och syd och kopplingar mellan sociala, ekonomiska och kulturella förhållanden är en direkt föregångsman till beroendeskolan. På frågan om varifrån han själv och Myrdal fått sina idéer om goda och onda cirklar – Veblen eller Wicksell? – svarar Singer lugnt att dessa idéer fanns redan hos Adam Smith i resonemangen om arbetsdelning, ökad produktivitet och vidgade marknader. Kan man föreställa sig goda cirklar kan man också föreställa sig onda. (Se även Singer [1998b, s 12–13]) Dessutom var Keynes tänkande genomsyrat av "cirklar" även om han inte använde just det ordet.

Myrdal ville aldrig erkänna något egentligt inflytande från den amerikanska institutionalismen. Singer däremot säger sig vara starkt påverkad av Thorstein Veblens idé om "iögonenfallande konsumtion" (conspicuous consumption), som han tycker är högst aktuell i globaliseringsens tidevarv: "Handeln har ökat snabbare än produktionen på senare år. Jag är tveksam till hur mycket detta höjer välfärden. Sverige exporterar Volvo och importerar Ford. Det handlar mycket om 'iögonenfallande konsumtion'." I sin inställning till ekonomisk planering anser han sig däremot inte påverkad av amerikansk institutionalism eller Roosevelts "nya giv". Här var det i stället erfarenheterna från den keynesianska statsinterventionismen och världskriget som gav inspiration. Någon större anhängare av planering i bemärkelsen femårsplaner är Singer emellertid inte. Han berättar en dråplig episod för att klargöra sin inställning: "På 50-talet beslöts att FN skulle hjälpa Afghanistan att göra upp en femårsplan.

Jan Tinbergen begav sig dit med en grupp ekonomer som arbetade i fyra, fem veckor. Planen publicerades med ett förord av Shahan av Afghanistan som sade ungefär så här: 'Utan erforderliga data och med hjälp av den allsmäktige Allah har vi lyckats åstadkomma denna plan.'

Konvergens och konsensus?

Singer är alltså "förbätterlig keynesian". Han såg som sann Cambridgeman Friedrich von Hayek, Ludwig von Mises och Lionel Robbins vid London School of Economics som de stora fienderna. För inte så länge sen efterlyste han "mera av Keynes och mindre av Milton Friedman" (se Esslinger [1996]). Och nu, 1999, vänder han sig mot alltför stark betoning av liberalisering, privatisering, statens reträtt, skattesänkning: "Målet med allt det här är individuell frihet snarare än frihet från fattigdom. Det passar inte in i min bild."

Samtidigt åberopar han ofta sin andre store läromästare, Schumpeter. Man kan undra hur arvet från två sådana "hjältar" som Keynes och Schumpeter kan smidas till ett hållfast svärd. De båda var ju inte bara personliga rivaler i fråga om vem som var "världens störste nationalekonom" utan hade också högst olika syn på balansen mellan stat och marknad. Keynes ville rädda kapitalismen ur dess 30-talskris genom statsingripande. Schumpeter fruktade att "marschen mot socialismen" var anträdd redan när England 1931 lämnade guldmyntfoten (Singer [1995, s 6]; Stolper [1998, s 520]). Singer anser emellertid att den faktiska utvecklingen medfört ett slags konvergens mellan Keynes och Schumpeter. Keynes lade tonvikten på "offentlig handling" och Schumpeter på "individuell handling", men den riktning som utvecklingen sedan dess tagit och som Schumpeter inte riktigt kunde förutse är att innovationerna inte längre är resultat av individuella snilleblixtrar utan av organiserade forskningsinsatser.

Singer tycker sig också se hoppfulla tecken på en "post-Washington-konsensus". Efter den keynesianska konsensus, som försökte finna en medelväg mellan planhushållning och laissez faire, följde en Washington-konsensus, som sköt in sig på inflationskontroll och avreglering, inte minst i u-länder. Men båda sidorna har, som Singer ser det, blivit mindre dogmatiska och mera benägna att enas om behovet av en stark, *effektiv* stat som tar hand om sådant som utbildning och infrastruktur. På senare år har Singer [1996a, s 5; 1998b, s 34, 43] torgfört som sin övertygelse att "pendeln är på väg tillbaka" (mot en moderniserad keynesianism).

Så ser en gammal man, som årtionde ut och in varnat för divergens och alltid varit beredd att slåss för sin tro, åtminstone i några avseenden ett försonande skimmer av konvergens och konsensus längs horisonten.

Referenser

- Esslinger, H U, [1996], "'... More of Keynes and Less of Milton Friedman!': Sir Hans Singer's Contribution to Economics", *Review of Political Economy*, vol 8, s 367–378.
- Singer, H, [1950], "The Distribution of Gains Between Investing and Borrowing Countries", *American Economic Review*, vol 40, s 473–485.
- Singer, H, [1979], "Early Years (1910–1938)", i Cairncross, A & Puri, M (red), *Employment, Income Distribution and Development Strategy: Problems of the Developing Countries. Essays in honour of H W Singer*, The Macmillan Press Ltd, London & Basingstoke, s 1–14.
- Singer, H, [1984], "The Terms of Trade Controversy and the Evolution of Soft Financing: Early Years in the UN", i Meyer, G & Seers, D (red), *Pioneers in Development*, Oxford University Press, New York, Oxford, London, s 275–303.
- Singer, H, [1987], "Terms of trade and economic development", *The New Palgrave. A Dictionary of Economics*, The Macmillan Press, London, New York & Tokyo.

- Singer, H, [1995], Recension av Wolfgang Stolper: Joseph Alois Schumpeter – The Public Life of a Private Man, opublicerat manus.
- Singer, H, [1996a], "A Former Student's Recollection of Keynes", opublicerat manus.
- Singer, H, [1996b], "The Origins of the Bretton Woods System: Lessons for the Future", opublicerat manus.
- Singer, H, [1997], "The Influence of Schumpeter and Keynes on the Development of a Development Economist", i Hagemann, H (red), *Zur deutschsprachigen wirtschaftswissenschaftlichen Emigration nach 1933*, Metropolis Verlag, Marburg, s 127–150.
- Singer, H, [1998a], "Modern Relevance of Keynesianism in the Study of Development", i Sapsford, D & Chen, J (red), *Development Economics and Policy*, St Martins, USA, s 524–533.
- Singer, H, [1998b], *Growth, Development and Trade. Selected Essays of Hans W Singer*, Edward Elgar, Cheltenham, UK & Northampton, USA.
- Stolper, W, [1998], "Joseph A Schumpeter: The Man and the Economist", i Sapsford, D & Chen, J (red), *Development Economics and Policy*, St Martins, USA, s 513–523.